

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

Godvruchtige lijdzaamheid en zondige lijdelijkheid

Het is een verkeerde gedachte te menen, dat een Christen altijd wat moet dóén. Stil zijn en wachten op de HERE wordt dan lijdelijkheid genoemd.

Dat zulk stil zijn en zulk wachten op de HERE ook een dóén is, dikwijls lijnrecht tegen ons vleselijk begeren ingaat, een grote mate van zelfverloochening vraagt en daarom bij het kind van God zijn geloof in een sterke spanning kan brengen, wordt dan geheel voorbij gezien.

En toch, hoe is de Heer Jezus Zelf ons in die weg voorgedaan. 'Die, als Hij gescholden werd, niet terugschold, en als Hij leed niet dreigde, maar het overgaf aan Hem die rechtvaardig oordeeld'.

De Bijbel houdt ons voor om te doen wat onze hand vindt om te doen en dat met alle macht. Maar als de HERE ons, op welk terrein van het leven ook, de gelegenheid ontnemt om wat te doen, dan moeten we stil zijn en vertrouwen op de HERE.

Wie in zulke omstandigheden zegt: er moet in elk geval wat gedaan worden; ieder doet wat en dus mag ik niet achterblijven; dan moet ik van twee kwaden toch maar het minst kwade kiezen, die toont dáárin niet de HERE te kennen.

Toen het volk van Juda in politieke nood verkeerde omdat het Gods verbond en woorden verlaten had, en vijandige machten land en volk bedreigden, moest de profeet Jesaja de kinderen van het verbond waarschuwen, om toch niet bij de ene politiek (die van Egypte) hulp en steun te zoeken tegenover een nog gevaarlijker andere politiek (die van Assyrië), omdat er in de politiek toch wat gedaán moet worden. Maar dan luidt het advies, dat de profeet in de Naam van de HERE aan de koning en het volk van Juda geeft: Geen steun zoeken bij Egypte. U niet stellen onder bescherming van de Faraö.

'Want alzo zegt de Heer HERE, de Heilige Israëls: door bekering en rust zoudt gij verlost worden, in stilheid en vertrouwen zou uw sterkte zijn, — maar gij hebt niet gewild' (Jesaja 30:15). Laten we toch altijd de godvruchtige lijdzaamheid van de zondige lijdelijkheid blijven onderscheiden.

BILTHOVEN — B. TELDER

Zorgen voor het brood der kerk

Brood is de samenvatting van ons dagelijks levensonderhoud. Als we in het Onze Vader bidden: 'Geef ons heden ons dagelijks brood', dan vragen we of de HERE als onze hemelse Vader zorgen wil voor onze nooddrift, voor de instandhouding van ons leven.

In deze zin kunnen we ook van het brood der kerk spreken als de samenvatting van wat de kerk aan financiële middelen nodig heeft tot instandhouding van haar diensten. Voor dat brood der kerk hebben we zorg te dragen. Op ons als leden van de kerk rust de verplichting te zorgen, dat de kerkdienst en het predikambt en al wat daarmee samenhangt op behoorlijke wijze onderhouden kunnen worden.

De kerk is wel niet van onze genade en onze bereidwilligheid om voor haar te zorgen afhankelijk, want ze leeft enkel van de genade van haar Koning en Heer. Hij zorgt voor haar. En Hij doet dat onder meer door ons de middelen te geven om voor het brood der kerk het nodige bijeen te brengen. De Heer heeft aan de kerk geen kapitaal van geld en goederen gegeven, zodat wij leden van de kerk ons om haar brood niet hebben te bekommeren. Wel heeft Hij het in zijn bestel zó gemaakt, dat de leden van Zijn kerk alle samen en door alle tijden heen van Hem ontvangen wat mede voor de dienst van Zijn kerk bestemd is. Hij gunt ons de genade, dat wij met blijdschap dit regelmatig kerkegoed, dat brood der kerk, haar in de naam van de Heer met onze hand mogen toereiken. Zo mogen we onze gaven geven en het moet ons tot een voorrecht en vreugde zijn. De arme en minder bedeelde onder ons, de man met het kleine wekelijkse inkomen, deelt in deze genade niet minder dan de man met een groot vermogen.

De kerk mag dan ook nooit uit bedelen gaan voor haar brood. Zij mag alleen bedelen aan de troon van Gods genade. Zij mag nooit iemands gunst begeren dan alleen die van haar heerlijke Koning.

Zo is en blijft het een grote genade om de kerk van de Heer te helpen onderhouden en wij mogen wel veel bidden, ieder voor zich en met elkaar om in de gave van deze genade overvloedig te zijn.

De tienden voor de eredienst

De HERE vroeg bij Zijn volk Israëel de eerstelingen en Hij vond het billijk dat voor het instandhouden van de tabernakel- en tempeldienst de tienden werden gegeven. Zijn verordening gold voor rijken en armen, voor welgestelden en minder bedeelde, voor hen die het gemakkelijk en die het minder gemakkelijk konden missen. Daarbij maakte de HERE dus geen onderscheid. Wel bij de bepaling van de vele offers, maar niet bij de bepaling van de tienden.

Deze tienden hielden immers een evenredigheid in. De tiende van een rijke was vanzelfsprekend groter dan van een arme. En zo gaf ieder het passende deel naarmate hij inkomsten van de HERE ontvangen had. Het was een rechtvaardige regeling. Geen enkel lid van de israëlitische gemeenschap kon zeggen: HERE, U vraagt van mij te veel, of: ik vind dit niet billijk. Mogelijk dat iemand zegt: maar onder Israëel had men geen belastingen te betalen. Een lid van de volksgemeenschap was tegelijk lid van de kerkgemeenschap.

Daarover zij dit opgemerkt: Dat een Israëliet voor het staatkundig leven geen bijzondere lasten had op te brengen, kan zomaar niet gezegd worden. In de dagen van koning Salomo werden wel degelijk grote lasten op het volk gelegd voor de instandhouding van het dure hofleven en voor het stichten van grote bouwwerken. Die rijkslasten, die belastingplichten, waren dermate zwaar, dat het volk onder Rehabeam, Salomo's opvolger sprak van een hard en ondragelijk juk en vroeg, om vermindering van lasten.

Maar ook afgedacht daarvan kunnen we uit de Bijbel nagaan, dat een Israëliet voor de opbrengst van zijn veelvuldige offers en het optrekken naar de jaarlijkse feesten bij tabernakel en tempel en het voldoen van verschillende heffingen heel wat had op te brengen.

Veilig kan gerekend, dat de religieuze verplichtingen van een Israëliet zeer aanzienlijk waren.

Daarom is het voor het nieuwtestamentische volk van de Heer geen onredelijke belasting als het de tienden van zijn inkomen afzonderd voor het brood der kerk. Zo had de HERE het voor het volk van Zijn eigendom bepaald en zo zal het Hem ook onder het Nieuwe Verbond niet minder welbehagelijk zijn.

De tienden voor de eredienst — geen wettische verplichting, maar in liefde geofferd!

KERKELIJK *Leven*

De synode van Hattem

De eerstkomende generale synode van de vrijgemaakte kerken, die de Hoogeveense synode van 1969-'70 zijn gevolgd, zal in april bijeenkomen te Hattem.

Op het agendum van deze synode staat ook de zaak van onze kerken. Althans van een deel van onze kerken. Die van Noord-Holland.

Dat is verrassend.

Immers in datgene wat tot nu toe publiek wordt gemaakt in de kringen van de kerken die Hoogeveen volgden, is weinig te bespeuren van sympathie en welwillendheid ten aanzien van onze kerken. Deze laatste zin zouden we zonder bezwaar ook positiever kunnen redigeren en wel zo dat er zou komen te staan, dat er alleen maar on-welwillendheid en anti-pathie valt waar te nemen in dat wat in de pers van genoemde kerken met zekere regelmaat wordt geschreven over ons.

Daarmee is niet gezegd dat er in de kringen van deze kerken geen sympathie en welwillendheid jegens ons aanwezig is.

En verrassend blijkt dat deze wel aanwezig is, is het voorstel dat de kerkeraad van Maassluis, binnen het verband, op de tafel van de synode van Hattem heeft neergelegd.

Een tweede blijk is een reactie van de kerkeraad van Enschede-Oost, binnen het verband, op het antwoord dat de classis Amsterdam van 17 september 1970 heeft gegeven op het „Appèl” dat de synode van Hoogeveen had gedaan op de kerken in Noord-Holland, wier afgevaardigden in 1969 niet werden ontvangen.

Ter informatie van onze lezers willen we het voorstel dat de kerkeraad van Maassluis, binnen het verband, (ds H. van Tongeren) reeds enige tijd geleden op de tafel van de aanstaande synode van Hattem heeft gedeponeerd, hier laten volgen.

Het voorstel van de kerkeraad van Maassluis heeft deze zelf gepubliceerd in „t Kompas”, het kerkbladje van Maassluis' gemeente. Hier volgt het. Het is zoals gezegd gericht aan de aanstaande synode van Hattem.

Weleerwaarde en eerwaarde broeders, In het appèl dat de Generale Synode Hoogeveen 1969-1970 deed uitgaan tot „de kerken in Noord-Holland, vertegenwoordigd in de particuliere synode, gehouden te Wormer 1969” wordt op treffende wijze tot uitdrukking gebracht, dat de breuk ons een oorzaak van diepe smart is.

Het appèl zegt, dat deze smart vooral zo groot is, „vanwege de oorzaak van de geslagen breuk”. In dat verband wordt als samenvatting gegeven: „U hebt het voornaamste der wet — de trouw aan de broederschap — verwaarloosd door het verband der kerken niet meer te onderhouden naar de geldende kerkenordening, u hebt de enige en goede grondslag der kerken niet onge-

rept bewaard en u hebt de dwalingen niet krachtig weerstaan.”

„Broeders, zo kunt u de toekomst des Heren niet tegemoet gaan!”

„Bedenkt, dat wie de band aan de kerkelijke belijdenis losmaakt, of dit kwaad ook maar in bescherming neemt, er niet aan kan ontkomen de band aan de Schrift als Woord van God los te laten, te eniger tijd.”

Na de oproep, om alle schadelijke en heilloze wegen te verlaten, vervolgt het appèl:

„Zo gaat ons hart ook thans naar u uit als wij smeken: 'Kom ga met ons en doe als wij!' Wat méér is: ga met die God, die eeuwenlang zijn kerken in Nederland wilde bewaren bij het pand haar toebetrouwd.”

„Het zou een vreugdegeschenk uit de hemel zijn, indien op deze wijze de geslagen breuk werd geheeld! Bij de HERE is geen ding onmogelijk!”

Zo ging een dringende roepstem van de synode van Hoogeveen uit.

En — deze roepstem is beantwoord.

Want de classis Amsterdam van de geadresseerde kerken besloot op 17 september 1970 een „antwoord op het 'Appèl'” toe te zenden aan de kerkeraden der Gereformeerde Kerken.

In een begeleidend schrijven verklaart de classis, dat zij instemt met de betuiging in het Appèl, „dat de macht der zonde verwoestend heeft gewerkt” in de kerken van het ressort Noord-Holland en niet alleen in de kerken van dit ressort, maar in geheel het vrijgemaakt kerkelijk leven in ons land.

Ook stemt zij in met de betuiging uit het Appèl, dat het beschamend is, dat dit alles kon gebeuren in de kerken, die zo genadig door de HERE in de vrijheid waren gesteld vóór ongeveer vijftwintig jaren.

Er is reden ons niet alleen te schamen, maar ons voor de HERE zeer te veroetmoedigen.”

Na dit gezegd te hebben gaat de classis Amsterdam breedvoerig in op de gronden, waarop het voornoemde oordeel van de generale synode van Hoogeveen rust. Aan het einde daarvan gekomen schrijft de classis:

„Thans willen wij onze beantwoording van het 'appèl' van de generale synode van Hoogeveen gaan afsluiten. Wij doen dit door nog eens te herinneren aan de twee punten waarop de kerken in Noord-Holland volledig zouden hebben gefaald als gereformeerde kerken, naar het oordeel van genoemde synode. Het eerste punt is dat de kerken in Noord-Holland 'het verband der kerken niet meer hebben onderhouden naar de geldende kerkenordening'.

Wij zijn van mening dat we in het voorafgaande duidelijk hebben gemaakt, dat dit oordeel der synode niet houdbaar is in het licht van de feiten.”

„Het tweede punt is dat de kerken in Noord-Holland 'de band aan de belijdenis der waarheid zodanig' zouden hebben 'logemaakt, dat de oefening van de kerkelijke gemeenschap' 'niet langer mogelijk' zou zijn.

In het voorafgaande menen wij te heb-

ben duidelijk gemaakt dat ook dit oordeel niet houdbaar is in het licht van de feiten.”

Aldus het officiële antwoord van een kerkelijke vergadering op het appèl.

Tot zover de weergave van hetgeen de classicale vergadering Amsterdam van 17 september 1970 geschreven heeft aan alle kerken „binnen het verband”.

De brief van Maassluis vervolgt:

Broeders, wij zijn van oordeel, dat wij dit antwoord niet naast ons mogen neerleggen!

Hier is een reactie van hen, die in ons appèl worden aangesproken als: geliefde broeders. En hoe men ook over de zakelijke inhoud van dit antwoord moge denken, vast staat toch wel voor ieder die dit stuk gelezen heeft, dat de broeders in Noord-Holland in dit omvangrijke stuk zich hebben beijverd, op de zaken in te gaan.

Waar dit als „antwoord op het appèl van de generale synode van Hoogeveen” gegeven is, willen wij u voorstellen, dat vanwege onze generale synode een poging worde gedaan, met deze classis tot samenspreking te komen, en dat de synode daartoe deputaten benoeme.

Onze kerken hebben na de vrijmaking willen samenspreken met de syn. kerken. Jarenlang hebben onze deputaten samenspreking gevoerd met die van de Chr. Geref. kerken. Zouden wij, nadat ons appèl op deze wijze werd beantwoord, dan geen samenspreking zoeken met onze geliefde broeders?

Wij denken daarbij aan een samenspreking, waarbij de gerezen geschillen zullen worden behandeld in het licht van Gods Woord, de belijdenis en de kerkenordening en waarbij, naar het slotwoord van het appèl, de liefde van Christus alle deelnemers moge dringen tot het gaan in rechte sporen om der wille van de Naam des Heren; om zo, kon het zijn, te komen tot herstel van de breuk, die gevallen is tussen ons en, over heel het land gerekend, ongeveer 28.000 kerkleden, waaronder 90 predikanten.

In het appèl staat: „Het zou een vreugde-geschenk uit de hemel zijn, indien op deze wijze”, nl. in de weg van gehoorzaamheid aan de Heere, „de geslagen breuk werd geheeld!

Bij de HERE is geen ding onmogelijk! Dat geloof ontslaat u en ons echter niet van onze verantwoordelijkheden.”

Tot die verantwoordelijkheden behoort, naar onze diepe overtuiging, in dit stadium het zoeken van samenspreking om te streven, onder aanroeping van de Naam des HEREN, naar de in het appèl beoogde eenheid. De eenheid, waarvoor onze Heiland gebeden heeft. „En Ik bid niet alleen voor dezen, maar ook voor hen, die door hun woord in Mij geloven, opdat zij allen een zijn, gelijk Gij Vader in Mij en Ik in U, dat ook zij in Ons zijn; opdat de wereld gelove, dat Gij Mij gezonden hebt.

En de heerlijkheid, die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik hun gegeven, opdat zij een zijn.

gelijk Wij een zijn:

Ik in hen en Gij in Mij,

dat zij volmaakt zijn tot een

opdat de wereld erkenne dat Gij Mij gezonden hebt, en dat Gij hen liefgehad hebt, gelijk Gij Mij liefgehad hebben.” Joh. 17 : 20-23.

Wij zijn van mening dat deze brief met dit voorstel van Maassluis een eucumenische brief is in de goede zin van het woord. En dat niet alleen om het ontroerende slotwoord — het citaat uit Joh. 17, maar ook vanwege de strekking.

De brief stelt de aanstaande synode voor een „test”, een onderzoek, een proef met betrekking tot de vraag hoe de broeders staan ten aanzien van de vraag naar het bevorderen van de ware eucumene. Kritiek maken op de „valse eucumene is gemakkelijker dan positief bouwen aan de gemeenschap van de ware Christusgelovigen in ons land.

Niet zonder belangstelling zien we naar het antwoord van „Hattem” uit.

—o—

■ Enschede-Oost

In het bovenstaande maakten we melding van een reactie van de kerkeraad van Enschede-Oost (Dr Bremmer) op het antwoord dat de classicale vergadering van de kerken in het ressort van Amsterdam van 17 december 1970 heeft gegeven op het „appèl” van de generale synode van Hoogeveen op de Noordhollandse kerken wier afgevaardigden niet werden ontvangen.

De kerkeraad van Enschede-Oost heeft zich in juni 1971 met een brief gericht tot de classis Amsterdam van de kerken die door de Hoogeveense synode niet werden ontvangen. In deze brief reageerde deze kerkeraad op het antwoord van de classis Amsterdam van september 1970. Hierbij moet worden vermeld dat de classis Amsterdam haar antwoord op het „appèl” aan alle vrijgemaakte kerken in het land heeft doen toekomen. Dit antwoord werd vergezeld van een „weerlegging” van de gronden waarop het besluit van de synode van Hoogeveen om de Noordhollandse kerken niet te ontvangen, steunde.

In deze brief van de kerkeraad van Enschede-Oost stonden enkele verheugende dingen. Zo bijvoorbeeld dit, dat deze kerkeraad zich aangesproken voelde door de instemming van de classis Amsterdam met hetgeen in het „appèl” van Hoogeveen te lezen staat over de macht der zonde die verwoestend heeft gewerkt in ons kerkelijk leven. De kerkeraad beluisterde in het antwoord van de classis Amsterdam een belijdenis van de solidariteit in schuld die vanwege de breuk op de vrijgemaakte kerken als geheel rust.

De kerkeraad beluisterde — zo schreef hij — hierin hetgeen de Schrift ons voorhoudt in Psalm 130 : 1 en 3, en meende dat het vanuit deze schuldbelijdenis mogelijk moest zijn met elkaar te spreken over herstel van de breuk. Psalm 130 zegt ook — aldus de kerkeraad — bij de HERE is veel goedertierenheid en bij Hem is veel verlossing. Daarom is er voor Israël grond te hopen op de HERE en te pleiten op zijn belofte, dat Hij Israël zal verlossen van al zijn ongerechtigheden. Vanuit deze gezindheid zou het volgens de kerkeraad mogelijk zijn te spreken over wegen, die bewandeld moeten worden om tot verlossing van ongerechtigheden te komen.

Tot zover deze kerkeraad over dit punt.

Wij zijn van mening dat hier de weg wordt aangewezen waarop we naar elkaar toe zouden kunnen komen. Dit is wel de enige weg waarop we naar elkaar toe zouden kunnen komen, daarbij uitsprekende dat wij bij alle verschil elkaar als broeders blijven bejegenen en niet mogen berusten in de breuk omdat we overtuigd zijn dat dit niet mag voor het aangezicht des HERE.

■ Naar de synode van Hattem?

Ook vroeg deze kerkeraad in zijn brief of het niet mogelijk zou zijn dat onze kerken, buiten het verband van Hoogeveen, zich zouden wenden met een bezwaarschrift naar de aanstaande synode van Hattem.

De classicale vergadering van de kerken in het ressort van Amsterdam van het jaar 1971 heeft uitgesproken, dit niet te zullen doen.

Dit was een goede uitspraak.

Waarom?

Bij het antwoord op deze vraag zijn enkele dingen te bedenken.

In de eerste plaats, dat de kerken van het classicaal ressort haar antwoord op het „appèl” van de Hoogeveense synode plus de „weerlegging”, aan alle vrijgemaakte kerken in ons land hebben toegezonden. Zij hebben zich tot de kerken binnen het verband, gewend. Daarheen konden zij zich alleen wenden toen de synode van Hoogeveen naar huis was.

Ten tweede dat het nu van deze kerken afhangt of dit antwoord van de classis Amsterdam en de zaak waarover het gaat, op de meerdere kerkelijke vergaderingen en ook op de generale synode zal komen of niet.

Wie bepaalt wat in een generale synode behandeld zal worden? Het antwoord op deze vraag ligt voor de hand. Dat bepalen de kerken. De punten voor het agendum moeten van de kerken komen. Het zijn immers de kerken die haar afgevaardigden naar de generale synode zenden om daar het werk te doen dat die kerken hun opdragen.

Ten derde de generale synode behandelt evenals de classicale vergaderingen en de provinciale synodes dat doen, zaken die aan de kerken bekend zijn. De generale synode behandelt zaken die de kerkeraden kennen en die de kerken in haar mindere vergaderingen eerst hebben behandeld, vóór de synode met haar behandeling begint. De afgevaardigden dienen op de hoogte te zijn met de opdracht hun gegeven. Op de hoogte niet alleen van de zaken die in de synode behandeld worden, maar ook op de hoogte van dat wat de kerken in hun ressort er van denken.

De kerkeraad van Enschede-Oost vroeg niet allen of het mogelijk zou zijn dat de kerken van het classicaal ressort van Amsterdam buiten het verband zich tot de synode van Hattem zouden wenden met een bezwaarschrift, maar hij drong er met alle kracht op aan dat deze kerken dit zouden doen. Hij meende zelf niet in staat te zijn om te oordelen over de zaak van het niet-ontvangen van de afgevaardigden door de synode van Hoogeveen, van de afgevaardigden van de Noordhollandse kerken.

Dit laatste is van de kerkeraad van Enschede-Oost een grote vergissing. Het kan ook zijn dat zo'n verklaring uit traagheid van hart wordt neergeschreven. Hoe het ook zij, het is een grote vergissing, vooral van een vrijgemaakte kerkeraad. Als dit waar zou zijn, dan hebben de berucht geworden synodes van 1943 en '44 achteraf gelijk gekregen in haar heersen over de kerken en kerkeraden. Als de kerken zelf niet in staat zijn of zich niet meer in staat achten, een zo gewichtige zaak, die in haar naam door een generale synode wordt verricht, te beoordelen, dan hebben zij zich uitgeleverd aan haar gen.

synodes. Dat noemden de vrijgemaakten enkele jaren geleden, in de wat betere jaren, hiërarchie.

Het goud is verdonkerd. Nu wordt in die vrijgemaakte kringen, die er zich op beroemen dat zij belijdenis en kerkorde trouw onderhouden, de hiërarchie in de regering der kerken voorgestaan. Het kan raar gaan. En het gaat raar.

Op de generale synodes zijn het meestal de kleine kring van deskundigen die de wacht uitmaken.

■ Reacties uit de kerken

Wij hebben begrepen dat met het behandelen van het antwoord dat de classis Amsterdam op het „appèl” van Hoogeveen gegeven en aan alle kerkeraden toegezonden heeft, het er bijzonder slecht voor staat. Wij in Amsterdam hebben meer van die reacties gekregen. Van die van Maassluis. De kerkeraad van Maassluis heeft er een brief over naar de synode van Hattem gezonden.

Van de reactie van Enschede-Oost. Deze schreef: breng de zaak zelf op de generale synode van Hattem alsof wij ons niet tot de lastgevers van de generale synode van Hattem gewend hadden!

Het derde stuk waarvan we kennis hebben gekregen was van de kerkeraad van Helpman. Deze kerkeraad deelde mede dat hij goedgevonden had, dat één van zijn leden hem zou dienen met een rapport inzake het antwoord van de classicale vergadering van Amsterdam. Dit lid was Ds N. Bruin. Dit rapport van Ds Bruin werd aan de Amsterdamse classicale vergadering toegezonden. Ds Bruin bleek in dit rapport te fungeren als advocaat van de Hoogeveense synode. Hij heeft al zijn krachten in dienst gesteld van de verdediging van de besluiten van Hoogeveen met betrekking tot de Noordhollandse kerken.

Deze drie reacties zijn ons bekend.

Dit blijkt maar een uiterst pover resultaat van het toezenden van het antwoord op het „appèl” aan honderden vrijgemaakte kerken.

Misschien zijn er meer reacties die voor ons verborgen zijn.

Overziende wat wij weten, moeten we wel concluderen, dat de synode-heerschappij bij de vrijgemaakten stevig in het zadel zit. Kerkordelijk is dit een bedenkelijke zaak zoals we boven aanwezen.

Ook moeten we wel concluderen dat het sectarisme — de zucht niet naar het bevorderen van de ware eenheid, maar de scheurziekte, goede vorderingen heeft gemaakt. Het „scheid u af” en „verbreek de samenhang” heeft het veld veroverd.

Dat is een trieste zaak. Vooral omdat de broeders en zusters ons zo na staan in het geloof.

Amsterdam.

J. MEESTER

AMSTERDAM — H. E. S. WOLDRING

*Christen-student-zijn**tussen konservatisme en progressiviteit*

— In universiteit en vereniging —

■ Christen-student in de wetenschap

Vorige week heb ik geprobeerd een schets te geven van de moeilijkheden, die veel christelijke studenten in hun geloofsleven ervaren. Hier ligt m.i. een belangrijke taak voor christelijke studentenverenigingen. Bijbelkringen en discussiegroepjes vervullen binnen deze verenigingen een belangrijke functie.

Een christelijke studentenvereniging heeft nóg een doel. Het hangt direkt met het eerste doel - elkaar steunen in het geloof - samen. Het tweede doel heeft betrekking op de betekenis van het Evangelie in de universitaire studie. Men zegt dan, dat de christelijke studentenvereniging een taak heeft haar leden te vormen tot christen-academici.

Dit is natuurlijk prachtig geformuleerd, maar over het algemeen komt daar niet zo veel van terecht. Niet omdat men niet zou willen, maar omdat het niet kán! In de eerste twee of drie jaar, de fase voor het kandidaatsexamen, moet een aantal vakken en bijvakken bestudeerd worden waarvan veel studenten de samenhang amper kunnen inzien. Het terrein van de gekozen studierichting blijft voor velen tamelijk vaag. Ook het kennisniveau is nog laag. Na het kandidaatsexamen beginnen de meesten meer te begrijpen van hun studierichting. Zij krijgen inzicht in de belangrijkste problemen en ze beginnen het terrein van hun studie (meestal van een bepaalde gekozen specialisatie) enigszins te overzien. Hier komt bij dat de meeste studenten aan hun studie de handen vol hebben. Tegen het eind van de studie beginnen enkele problemen en in verband daarmee wijsgerige en religieuze vragen, te leven. Doorgaans is men weinig in de gelegenheid om in vrije tijd van deze zaken studie te maken. Enkele studenten zien deze problemen iets eerder en vinden er wel tijd voor zich er in te verdiepen. Zeer waarschijnlijk zal het aantal van deze studenten afnemen. De plannen voor de nieuwe wet op het hoger onderwijs (de wet-Posthumus) zijn gericht op een verkorting van de studieduur tot ongeveer vier jaar en op een zeer strakke organisatie van het studieprogramma. Van een studievrijheid zal steeds minder overblijven.

Juist voor de serieuze studentenverenigingen, die in de eerste plaats studieverenigingen zijn (bijv. de v.g.s.-en, C.S.R.-Delft, studieverenigingen van chr. geref.

studenten e.a.), zullen op deze problemen gespitst moeten zijn. Gezien de kortere studieduur en de strakkere organisatie van de studie, zal het vormingswerk steeds efficiënter georganiseerd moeten worden. Niet alleen de zogenaamde boemelstudenten zullen steeds meer verdwijnen. Ook het aantal studenten dat zich serieus wil inzetten voor het werk binnen een studentenvereniging zal afnemen. Niet omdat zij niet zouden willen, maar zij kunnen het niet meer. De universiteit gaat steeds meer verschoolen en gaat daarin ook steeds meer beslag leggen op de tijd van de studenten. Dit brengt voor de studentenverenigingen ingrijpende gevolgen met zich mee. Of men nu werkt met dispuuten, werkgroepen, vormingsweekenden e.a., men zal de studie binnen de verenigingen beter moeten opzetten dan vroeger het geval was, wil men nog iets van de zo fraai geformuleerde doelstelling terecht brengen.

Voor de meeste mensen is de relatie tussen het christelijk geloven en de wetenschapsbeoefening een mysterieuze zaak. Zij leven in een zekere gespletenheid. Zij willen christen-zijn, daarnaast zijn zij met de wetenschapsbeoefening bezig, maar tussen deze twee bestaat geen geïntegreerdheid. Voor velen zijn het afzonderlijke werelden. Sommigen zien deze problemen niet eens. Ondanks de grote woorden „christen-academicus” en „christelijke wetenschapsbeoefening” en de geschetste studieproblemen, heeft men in christelijke studentenverenigingen deze onderwerpen steeds weer aan de orde gesteld. En terecht. Van niemand wordt verwacht, dat hij in een bepaalde tijd met deze problemen klaar zou moeten zijn. Dat is dwaasheid. Maar dat christen-studenten met deze problemen bezig zijn mag wél verwacht worden. In dispuuten en werkgroepen kan op dit punt het een en ander gedaan worden. Vooral ouderejaars studenten en oud-leden van een vereniging kunnen m.i. hier een belangrijke taak vervullen.

Dit zijn voor christelijke studentenverenigingen belangrijke zaken. Met behulp van afgestudeerden, die met de genoemde problemen bezig zijn en bijv. ook werkzaam zijn in de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte of in het Geref. Wetenschappelijk Genootschap, kan men enigszins verder komen.

De meeste docenten aan universiteiten houden met het christelijk geloven (laat staan met de betekenis ervan voor de wetenschap) geen rekening.

Het Evangelie is een ergernis en een dwaasheid. Waarschijnlijk ergeren zij er zich niet eens aan. Zij vinden het alleen maar een dwaasheid.

Zeer algemeen gesproken kan men zeggen, dat het marxisme (Leninisme, Mao-isme en andere neo-marxistische stromingen) binnen de universiteiten in het centrum van de belangstelling staat. De zgn. „rode jeugd” of „rode eenheid” speelt binnen veel fakulteiten een dominerende rol.

Tijdens discussies binnen fakulteitsvergaderingen en andere universiteitsbijeenkomsten worden christen-studenten zelden gehoord. Zij voelen iets van een vreemdelingschap binnen de universiteit. Dit is een bijbels gegeven, maar je kunt je er ook achter verschuilen. Het is moeilijk om je mond open te doen in een gezelschap of in een grote vergadering, waarin een anti-christelijke mentaliteit heerst. Je weet vaak niet hoe je beginnen moet. Toch heb ik hier geen vrede mee. Het is zwak als christenen zwijgen. Op zijn hoogst weten zij zich nog te verdedigen, als ze aangevallen worden. Maar zelf in de aanval? Ho maar!

Toch hebben de christen-studenten in de huidige universitaire wereld een taak. Er is immers veel werk aan de winkel. Er doen zich allerlei problemen voor in de wetenschapsbeoefening en ook in de universitaire organisaties. Belangrijker is dat men oog heeft voor de verschillende denkrichingen, die schuil gaan achter de wijze waarop binnen de universiteit over deze zaken gesproken wordt. Verschillende wijsgerige stromingen zijn te noemen: verschillende marxistische richtingen, positivisme, pragmatisme e.a. M.i. moeten christen-studenten hiermee bezig zijn. Zij moeten de achtergrond van deze problemen bestuderen en als christenen zoeken naar alternatieve wegen.

In een christelijke studentenvereniging moet men geen geweldige illusies hebben over het doel: „vorming van christen-academici”. Wel is het mogelijk, dat zij op zeer bescheiden wijze iets tot deze vorming bijdraagt.

■ Christelijke organisatie — emancipatie ?

Het bestaansrecht van christelijke organisaties wordt tegenwoordig regelmatig aangevochten. Ook van binnenuit. De bestaansredenen, die aan het bestaansrecht ten grondslag ligt, zou vervallen zijn. Vroeger hadden de christenen, met name de gereformeerden, wel reden om allerlei christelijke organisaties op te richten. Dat paste nl. - zo zegt men - in de strijd van de gereformeerden voor emancipatie. Zij vormden lange tijd een minderheid van verschoppelingen, maar zij streefden naar dezelfde rechten en mogelijkheden in de samenleving als iedereen. Zij lieten zich niet in een hoek schoppen, maar begonnen met eigen organisaties. De tegenwoordig haast gangbare redenering is, dat dáárom de A.R.P., de V.U. e.a. opgericht werden.

Het is niet te ontkennen, dat zoiets als emancipatie in de geschiedenis van het gereformeerde volksdeel een rol gespeeld heeft. Het lijkt me echter onjuist te zeggen, dat dit de belangrijkste faktor was in de oprichting van christelijke verenigingen. Het oprichten van de V.U., de A.R.P.,

Chr. scholen, verenigingen van liefdadigheid en vele andere had in de eerste plaats betrekking op de uit het geloof voortkomende overtuiging, dat christenen in deze wereld een taak te vervullen hadden. Men wilde in verschillende sectoren van het leven God dienen, op een wijze die daar het meest op zijn plaats was. Op grond van de christelijke geloofsovertuiging meende men een alternatief te kunnen bieden, vergeleken met verenigingen van socialisten en liberalen. Men had een eigen inbreng. Wederzijdse hulp en zelfhandhaving (i.v.m. opvoeding van kinderen) speelden daarbij natuurlijk een rol. Dit gold ook bij de oprichting van christelijke studentenverenigingen.

De erkenning van het koningschap van Jezus Christus en het willen werken in dit Koninkrijk van God, vormden echter de belangrijkste drijfveren voor het christelijk organisatieleven. Wie alles onder de noemer van de emancipatie brengt, doet aan deze intentie onvoldoende recht.

Daarom heb ik bezwaren tegen de gedachte van de „verzuiling”.

Verzuiling heeft o.a. betrekking op afgeslotenheid van de „buitenwereld”. Men leeft alleen in eigen verenigingen en organisaties, leest uitsluitend eigen dag- en weekbladen. Men schermt de informatie zeer éézijdig af. Deze verzuiling in de slechte betekenis van het woord blijft bijv. wanneer men het lidmaatschap van verenigingen bindt aan een bepaald kerkgenootschap. Dit doet denken aan zoiets als een „getto-christendom”. Heeft elke vereniging, ook een christelijke, niet een bepaalde mate van afgeslotenheid of verzuiling? Toegegeven. Het woord „vereniging” zegt het al. Een bepaald aantal mensen verenigen zich binnen een bepaald organisatorisch verband. Een vereniging sluit in en sluit uit.

Een christelijke studentenvereniging bijv. is een doel-organisatie. De leden verenigen zich niet zomaar. Zij willen iets. Wanneer dit doel echter niet meer funktioneert, vervalt de bestaansreden. Na verloop van tijd zal zo'n vereniging verdwijnen. Dit is ook het bewijs voor het feit, dat een vereniging niet een doel op zichzelf is. Het is voor de leden slechts een middel ter bereiking van het beoogde doel.

In het bovenstaande heb ik me verzet tegen verzuiling als afgeslotenheid. Verzuiling is niet hetzelfde als dekonfessionalisering. Dit laatste ontstaat als men in een vereniging en in eigen leven zijn levensrichting kwijt raakt en geestelijk leeg loopt. Dekonfessionalisering houdt dus meer in dan alleen maar het afschaffen van kerkelijke belijdenisgeschriften. Het is water van een andere overtuiging doen in de wijn van eigen overtuiging. Eigen overtuiging wordt aangepast aan en uitgehold door een andere overtuiging. Dit blijkt bijv. bij de dekonfessionalisering van de K.V.P. De partijtop wil de uniekheid van de christelijke geloofsovertuiging prijsgeven en evenveel inspiratie toekennen aan de humanistische overtuiging.

VIERHOUTEN - D. W. L. MILO

Apocriefe

Susanna

In Daniël 13 is de geschiedenis van Susanna beschreven. Wat zegt u - heeft het boek Daniël maar 12 hoofdstukken? Nu, dan telt u de apocriefe hoofdstukken 13 en 14 zeker niet mee. Misschien terecht - misschien ten onrechte. Maar die hoofdstukken bestaan intussen. Als u een Lutherse of een Roomse bijbel (of een oude statenbijbel...) zou inzien, kende u de geschiedenis van Susanna. Nu u deze niet blijkt te kennen, wilt u ongetwijfeld meer weten van deze schone en Godvrezende vrouw? Kom, laat me u er iets van vertellen; het is zeer de moeite waard.

Susanna woonde in Babel, tijdens de ballingschap. Ze was gehuwd met ene Jojakim, was dochter van Chelkias, gelukkige moeder van kinderen, zeer schoon en opgevoed in de vreze des Heeren. Moet u nog meer weten? Haar man was erg rijk. Hij kon zich bijvoorbeeld een uitgebreid park bij zijn huis veroorloven - een lusthof zogezegd. En daar hij bovendien de aanzienlijkste Jood in de ballingschap was, verzamelden zich elke dag in zijn huis de voorname Joden uit Babel, die de dingen van de dag bespraken.

Onder die voorname gasten waren twee ouderlingen; niet zulke beste, zoals uit de geschiedenis is gebleken. Ze hadden nog maar kort de waardigheid van „rechter” ontvangen; dat wil zeggen ze hanteerden de Wet Gods en pasten die toe op de gevallen, die hun voorgelegd werden. Zoals in de oude tijd de Levieten behoorden te doen. U kunt zich voorstellen, dat deze beide de centrale figuren waren bij de dagelijkse kransjes en - zoals u verwachtent kunt van leeglopers en veelpratere - ze wisten haarfijn wat in de Wet des Heeren staat, maar hielden zichzelf fijn buiten schot.

Los van elkaar waagden ze van tijd tot tijd een oogje aan de gastvrouw en ontdekten dat Susanna zeer wel de moeite waard was om daar eens werk van te maken. Van lieverlee waren ze hun gedachten en daarna hun begeerten niet meer meester en vandaag zou men zeggen: ze hielden het niet uit, ze hadden het niet meer. Van de gastheer Jojakim vernemt u in dit verband niet veel. Was hij als zakenman veel op

reis? Niemand weet het, maar hij komt alleen aan het begin en aan het slot van het stuk even voor. De beide ouderlingen daarentegen speelden de hoofdrol. Ze vergaten God en zijn gebod, vergaten hun hoge ambt, vergaten dat zij voorbeelden der kudde waren, vergaten recht en gerechtigheid en gaven zich over aan hun begeerten; een iegelijk aan de zijne. Dat bleek op een dag toen ze - na afscheid van elkaar genomen en een ommetje gemaakt te hebben - elkaar weer tegen het lijf liepen bij de hof van Susanna. Er was geen ontkomen aan: met Joodse slimheid ontmaskerden zij elkaar en sloten toen maar een verbond: want samen konden ze hun doel eerder bereiken dan elk op eigen avontuur. Dachten ze.

Ze wisten de geschikte dag uit te vinden om Susanna alleen en onbewaakt in de hof te treffen. En ongelooflijk realistisch tekent dit apocriefe boek de valstrik. Ze verstopten zich in de tuin, wachtten af tot Susanna de hof inkwam, de deuren liet afsluiten om te kunnen baden en de meisjes naar huis stuurde om het toiletgerei. Op dat ogenblik begon hun gezamenlijke poging om Susanna aan te randen.

De zaak was zo listig opgezet dat het lijkt of de heren ervaren waren in dit soort kwaad; hetgeen hun later ook terdege onder de neus is gewreven. Ze zeiden: hoor eens, Susanna, het blijft onder ons als je ons spelletje meespeelt; de tuin is op slot en we zijn beiden verzot op je. Trouwens, als je niet meedoet brengen wij de beschuldiging in: dat wij je hier met een vriendje hebben betrapt. We zijn met twee getuigen, jij staat alleen, dus je zou altijd hangen als het er op aan zou komen.

De heren rechters kenden de Wet: een vrouw, op overspel gegrepen, behoorde gestenigd te worden. En: in de mond van twee of drie getuigen staat elke zaak vast. Gods Wet werd dus gebruikt als een tang, om Susanna knijp te zetten. Als die het nu niet te nauw nam met haar echtelijke trouw en haar moraal; als die misschien zelfs gevleid zou zijn

door de attenties van hoogerwaardelieden - dan ging ze de weg van de minste weerstand. En de ouderlingen zouden hun zin krijgen, voor nu en nog een maal, zonder dat er een haan naar kraaide.

Maar Susanna, hoewel schoon, was niet achterlijk. En bovendien: ze was wel onderwezen in de Wet des Heeren. Ze wist dat het niet om haar naam, maar om Gods naam ging; dat niet haar hachje gespaard moest blijven maar haar geweten! Daarom sprak ze, verstandig maar verdrietig: nog liever val ik onschuldig in jullie handen dan dat ik zondig tegen de Heere. En zette een keel op van geweld!

Met een sloeg de ouderlingen alarm, overschreeuwden haar, zetten de tuindeuren open en verklaarden aan het toeschietende personeel, dat hun meesteres betrap was op overspel. En hoe reageerde dit personeel? De „knechten hebben zich zeer geschaamd, want nooit was zulk een rede van Susanna door iemand gesproken”. Mooi, vindt u niet? Ze geloofden wel aan het gezag, maar ze verachtten hun meesteres niet; daarom droegen ze de schande van Susanna mee.

U voorziet het eind wel. De volgende dag kwam de rechtzitting, waar Susanna met haar man en ouders, haar kinderen en vrienden, bij werden geroepen. Susanna schaamde zich diep vanwege de smaad en had zich gesluit. Maar de rechters, alias aanklagers, alias getuigen, alias verleiders, bevalen haar zich te ontsluiten „opdat zij zich aan haar schoonheid mochten verzadigen”. Een treurige vertoning; allen om haar heen lieten hun tranen de vrije loop. En wat nu volgt is een walgelijk tafereel. De oudsten stonden op, legden plechtig de handen op haar hoofd (zoals bij de tempel met de zondebok werd gedaan) en legden hun valse, maar bezwarende verklaring af. Susanna „weende zeer maar haar hart vertrouwde op de Heere”. De ouderlingen speelden het zo dat het aanzienlijke volk, de schare die de Wet zeer wel kende, als één man het doodvonnis velde. In naam der Wet Gods werd hier de grootste onbarmhartigheid gedaan. Op gezag van de rechters zeiden de aanwezigen het lesje op, dat naar zijn letter dodelijk dreigde te worden.

Susanna heeft haar aanklagers, rechters, getuigen en aanranders, geen woord gegund. Ze klaagde haar nood en onschuld aan de Heere, de kenner der verborgen dingen; die wist dat hier leugens waren ingebracht en dat zij onschuldig ging sterven. „En God hoorde haar stem”. Hij verwekte de geest van een jongeling, genaamd Daniël. Deze riep, toen de executie zou beginnen: „ik ben onschuldig aan het bloed van deze vrouw!” Daar schrok heel het volk van.

Alles liep te hoop om Daniël en om te weten wat hij bedoelde. En nu geven we Susanna een week uitstel van executie om eerst op een paar andere zaken in te gaan.

De naam Dan betekent rechter. U herinnert zich dat uit de zegen van Jacob: Dan zal zijn volk richten. Maar Daniël betekent: de Héere is rechter. Susanna stond voor onbetrouwbare rechters en ging in hoger beroep bij de Heere. Vandaar dat Gods Geest een jongeling Daniël opriep, wiens naam al de verhooring van haar gebed inhield.

Hoger beroep - kon dat? Stond alle zaak niet vast in de mond van twee of drie getuigen? In principe wel en voor eenvoudige zaken wel. Maar voor ondoorzichtige zaken niet. Daarvoor moest men de Heere vragen, door middel van de priesters (Deut. 17: 8-10). Dan moest men „terdege onderzoeken en grondig navragen” (13: 14). Want de Heere staat niet toe dat in Zijn naam de onschuldige en rechtvaardige zal worden gedood (Ex. 23: 7). Of, zoals later Salomo het zei: wie de rechtvaardige veroordeelt is de Heere een gruwel.

Dat degelijke onderzoek, die grondige navraag waren hier verzuimd. Op zijn minst genomen hadden de aanwezigen - die Susanna mede zouden stenigen en zo aan haar oordeel meetillen - moeten inzien dat de getuigen dezelfde mannen waren als haar aanklagers en haar rechters, hetgeen twijfels opriep. Voorts hadden men de mogelijkheid onder de ogen moeten zien, dat die twee getuigen belang konden hebben bij haar veroordeling; in welk geval de gedachte zou zijn opgekomen: of zij zelf misschien schuldig waren en zich slechts door gezamenlijke meened konden vrij maken? Ook is de vraag niet gesteld of beantwoord: waar de kroongetuige zat, die met de schone Susanna zou zijn betrapt. Er zouden, bij onbevanging nadenken, zoveel vragen zijn gerezen dat alle opgeraapte stenen uit de hand zouden vallen...

Maar niets van dit alles. Het volk vertrouwde op zijn leiders. Die kenden de Wet en dat schijnt voor een volk genoeg te zijn. Die werden geëerd en met Rabbi aangesproken. Een miserabele zaak. Want hoe barmhartig we ook tegenover elke zondaar moeten staan - het komt toch anders te liggen, wanneer ambtsdragers met opgeheven en gezalfde hand, onder aanroeping van Gods naam, misdadige praktijken aanrichten.

Ze zijn er altijd geweest: voorgangers der gemeente, voorbeelden der kudde, die de kat in het donker knepen, die niet tegen hun eigen zwakheden waren opgewassen. Erger nog: die hun kwade praktijken dekten met de mantel van hun ambt.

C. VEENHOF — KAMPEN

„De Standaard”-lezers

(2)

■ Kuyper en de gereformeerden

De jonge Kuyper is met de gereformeerden in de Ned. Herv. Kerk, laat staan met die in de Afgescheiden Kerken ooit in nauwer contact gekomen. Zijn vader was een conservatief-liberale predikant die, toen Kuyper opgroeide, in Leiden stond. Aan de academie van die stad studeerde Kuyper theologie. Hij verkeerde daar in een milieu waarin met minachting, zo niet met openlijke vijandschap over de gereformeerden gesproken werd. Ze werden voor dwepers en dompers gescholden. Men beschouwde hen bovendien als een uitstervend geslacht.

De kerk zoals Kuyper die in Leiden leerde kennen wekte voorts eer zijn afkeer dan zijn genegenheid op. „Door kerkelijke opvoeding van nabij met het Kerkelijk leven bekend”, zo schreef hij eens, „gevoelde ik mij, vooral door den vorm waarin zich dit te Leiden voordeed, eer afgestooten dan aangetrokken. Het was te Leiden, onder het toenmalige liberaal régime, een allerjammerlijkste toestand, en de leugen, de onwaarachtigheid, de ongeestelijke sleur die aan het hartebloed van geheel ons Kerkgenootschap teert, deed zich vooral in de oude Academiestad op deeriswaardige wijze voor... De kerk was er geen kerk. De geest heerschte er niet, en mijn hart kon geen sympathie gevoelen noch voor een kerk, die zo grovelijk haar eigen eer met voeten trad, noch voor een godsdienst, die door zulk een kerk werd vertegenwoordigd. Het kwam daarvandaan, dat ik het afleggen mijner belijdenis tot den uitersten termijn voor het proponentsexamen uitstelde, en evenmin zal het u bevreemden, dat ik, in de Academiewereld opgenomen, zonder verweer of wapen stond tegen de machten der negatie die mij, eer ik het zelf vermoedde, mijn overgeleverd geloof ontstalen. Het had geen diepte van wortel geschoten in mijn onbekeerd, zichzelfzoekend gemoed, en moest dus wel verdorren toen het aan de verzengende hitte van den twijfelgeest werd blootgesteld. Ik zal niet zeggen, dat ik ooit tot positivisme of ongodisterij verviel, maar van den ouden schat behield ik niets.”²⁵⁾

Kuyper's opvoeding, zijn ervaringen ten opzichte van het kerkelijke leven in Leiden en zijn theologische studie waren er zo oorzaak van, dat zijn „latere toebrengring tot den Christus niet door zachten overgang uit kinderlijke vroomheid naar het zalig verlossingsgevoel ging, maar een geheele omzetting van (zijn) persoonlijkheid eischte naar hart, verstand en wil.”²⁶⁾

☆☆☆

Een aantal diep ingrijpende levenservaringen waren in Gods hand het middel tot deze omzetting.

De eerste stond in verband met zijn studie. Op advies van zijn „trouwen raadsman en bezielenden leermeester, den Hoogleraar De Vries” zou hij meedoen aan de beantwoording van een prijsvraag, uitgeschreven door de theologische faculteit van de Groningse universiteit. Ze handelde over het kerkelijk vraagstuk zoals dat in de dagen der Hervorming opgelost was door Calvijn en à Lasco. Daartoe moest hij uiteraard de eigen geschriften van deze hervormers bestuderen. Die van Calvijn waren makkelijk te krijgen. Maar die van à Lasco waren noch in de nederlandse bibliotheken, noch in die van Londen, Parijs en St. Petersburg aanwezig. Kuyper wilde daarom zijn studie over het opgegeven thema staken. Prof. De Vries verwees zijn discipel evenwel naar zijn vader, een em.-predikant, die in zijn omvangrijke bibliotheek „veel kerkhistorie” bezat. Toen Kuyper zich

tot deze predikant wendde met zijn verzoek wist deze niet of hij iets van à Lasco bezat. Hij zou er evenwel naar zoeken. En toen Kuyper een week later terug kwam lag voor hem tot zijn stomme verbazing een reeks geschriften van de Poolse hervormer gereed.

Dat was voor Kuyper „de vinger Gods”. „Zoo dit geen voorzienig bestel mag heeten, wat is het dan?” vraagt Kuyper als hij later over deze beleving schrijft. „En nu weet ik wel — zo gaat hij dan verder — zulk een gewaarwording is nog geen bekeering, maar het is toch een ontmoeten van den levenden, werkenden, bestierenden God op uw levenspad, en de indruk door die haast ongelooflijke ervaring op mijn hart gemaakt, was dan ook zoo diep en blijvend, dat ik, teruggaande in mijne herinnering om de zoekende liefde van mijn God te herdenken, nog altijd, langs wat weg ook, op dat wondere bestel met de Lasciana terugkom. Behoeft het nog betoog, dat mijn arbeid aan mijn prijsvraag hierdoor een zoo geheiligd en gewijd karakter ontving, als dusver aan mijn studie vreemd bleef? Behoef ik u nog wel te zeggen, dat toen de prijs gewonnen was, zelfs mijn eigengerechtig hart een deel der eere en der dankzegging aan een andere macht dan die van mijn eigen geest wijdde?”²⁷⁾

☆☆☆

Een tweede schokkende levenservaring deed hij op door de lezing van de roman van Miss Yonge: **De erfgenaam van Redcliffe**.

Daarin treden twee sterk contrasterende figuren op. De ene is voluit een man van de wereld, vlug van geest, rad van tong, zich met groot gemak bewegend in iedere kring, vol overmoedig zelfvertrouwen, onontvankelijk voor zachtere indrukken, menend dat voor zijn wilskracht niets onmogelijk was. En die er bovendien plezier in had zijn superioriteit anderen te laten voelen. Zijn tegenspeler is teer en gevoelig, een jonge man die liever anderen laat handelen dan zelf op de voorgrond treden. Hij is een gelovige christen. Misschien te veel in zichzelf gekeerd, maar tegelijk vol liefde tot anderen uitgaande „in al de teederheid van een prikkelbaar, sympathetisch gemoed.” Deze twee karakters laat Miss Yonge met elkaar in aanraking komen en tegen elkaar opbotsen. De ontknoping van het verhaal is dat de sterke in al zijn nietswaardigheid en leegte aan de dag treedt en de andere uitblinkt in ware grootheid en innerlijke geestkracht.

Kuyper herkende zichzelf in die sterke figuur. Maar toen de schrijfster de sterke in eigen oog afbrak en hem van stap tot stap tot het inzicht van eigen kleinheid en van de zedelijke meerderheid van de zwakke deed komen, hem tot zelfverwijt over vroeger door hem aangedane hoon en tot berouw over ongeoorloofde hoogmoed leidde, toen was het Kuyper te moede of zijn eigen hart verbrijzeld werd en door elk woord van zelfveroordeling door de sterke geuit een oordeel was over eigen streven en karakter werd uitgesproken.

Van dat ogenblik af had Kuyper „verfoeid wat hij eertijds bewonderde” en „gezocht wat hij vroeger misachten dorst.” Van toen af stond deze roman van Miss Yonge niet in waarde, maar wel in betekenis voor zijn leven naast zijn bijbel.

☆☆☆

De definitieve ommekeer in Kuypers leven vond evenwel plaats toen hij predikant in Beesd, zijn eerste gemeente, was geworden. Daar kwam hij tot dat geloof en die idealen welke voortaan zijn doen en laten beheersen zouden.

Kuyper heeft wat hij in Beesd ervoer eens bijzonder openhartig beschreven. Ik kan niet

nalaten zijn verhaal hier weer te geven. Het is voor het verstaan van wat Kuyper later ten diepste bewoog van grote betekenis. In dat Betuwse dorp, zo schreef hij, werd mij een gemeente toevertrouwd, „waar ik kwam, minder om van het mijne te geven, dan met de stille bede, dat mijn ledig hart door het gemeentelven verkwikt en gevoed mocht worden. Lange dagen echter werd die hoop teleurgesteld. In de kringen waarin ik mij bewoog, heerschte, de goeden niet te na gesproken, een streng conservatisme, orthodox getint, maar zonder den echten gloed, gespeend aan geestelijke veerkracht. Er sprak geen stem uit de diepte, geen stem uit de verte der historie in de openbaring van het gemeentelven. Men had vrede met den gang, zoals die ging. Men wilde van mij ontvangen, men gaf mij liever niets. Ik hoorde wel, dat er een klein aantal malcontenten onder de kudde school, maar het gerucht sprak van deze betweters eer kwaad dan goed. Dat waren een stukwat kitteloornige, hoogmoedige zonderlingen, „die het elken dominé lastig maakten”, en bovendien meerendeels van zoo onbeduidende maatschappelijke positie, dat men het best deed zich niet aan hen te storen en evenals vorige predikanten voor hen uit den weg te gaan. Intusschen, daartoe kon ik niet besluiten, en met een bevend hart, zooals een jong predikant zulke vuurtjes tegengaat, klopte ik, op den gang van mijn huisbezoek, ook bij die „fijne” dweepende lieden aan. Men had wel van de buitenwacht gehoord, dat mijn orthodoxie nog in de geboortestond, en minder den mensch, dan den waardigheidsbekleeder van een hun niet genegen kerk in mij ziende, zette men zich tegen mij in verweer. Toch stieten deze eenvoudige, zij het ook ietwat geprikkelde zielen, mij niet af. Hier, dat voelde ik, zat ten minste de sleur niet. Hier sprak een overtuiging. Hier had men nog wat rijker voorraad voor het gesprek, dan over „mooi weêr”, en over „dat die ziek was” en „die zijn knecht was weggezonden”. — Hier was belangstelling in een geestelijke orde van zaken. Bovendien, er was kennis. Ik kon mij met mijn povere bijbelkennis, die ik aan de Academie opdeed, niet met deze eenvoudige lieden meten. En niet alleen bijbelkennis was er, maar ook kennis van een goed geordende wereldbeschouwing, zij 't ook naar oud-gereformeerden trant. Het was mij soms, of ik op de collegebanken mijn talentvollen leermeester Scholten over de „leer der Hervormde Kerk” hoorde leeraren, edoch met omgekeerde sympathie. En, wat voor mij althans de meeste aantrekkelijkheid had, hier sprak een hart, dat een geschiedenis, dat een levenservaring, dat eigen gewaarwordingen en aandoeningen niet slechts had, maar ze ook kende. Dit maakte dat ik terugkwam. Dat terugkomen wekte genegenheid. Zoo geraakte ik in gesprek. De woordenstrijd nam allengs een einde. Wel deed ik mijn best, om mijn eer als predikant op te houden, maar toch ondanks mijzelf voelde ik bij die ontmoetingen meer neiging tot luisteren dan tot spreken, en onwillekeurig merkte ik, dat na zulk een samenspreking, het prediken op den Zondag beter vlotte. Toch hinderde het mij, dat men zoo stijf op zijn stuk stond. Zooveel inschikkelijkheid, als ik betoonde, had, meende ik op eenige toegevendheid aanspraak. Maar neen, van toegevendheid nooit een zweem. Ik merkte zoo, het was die lieden niet om toegenegenheid, maar om den triomf van hun zaak te doen. Ze wisten van geen schikken of plooiën, en al meer kwam ik voor de pijnlijke keus te staan, van of mij scherp tegen hen te zetten, of onverbiddelijk mee te gaan tot „de volle soevereiniteit genade”, zooals zij het uitdrukten, in beginsel erkend was, zonder dat een plaatsje hoe klein ook overbleef voor de veiligheidskleppen, waarin ik heil zocht. Welnu, ... ik heb mij niet tegen hen gesteld, en ik dank nog mijnen God dat ik die keuze deed. Hun taaië volharding is mij de zegen voor mijn hart, het opgaan van de morgenster voor mijn leven geworden. Ik was wel gegrepen, maar had het **Woord** der verzoening nog niet gevonden. Dát hebben zij mij gebracht, met hun gebrekkige taal gebracht in dien absoluten vorm, waarin mijne ziel alleen rust kan vinden: in de aanbidding en verheerlijking van een God, die alle dingen werkt, beide het willen en werken, naar zijn welbehagen!”²⁸⁾

☆☆☆

Ik heb deze buitengewoon openhartige confidentie omtrent Kupers bekering zo breed weergegeven omdat ze ons in meer dan één opzicht de sleutel biedt voor het verstaan van Kuypers levensarbeid.

Ten gevolge van deze levenservaring werd het Kuyper vooreerst op een ongelofelijk indringende wijze duidelijk welk een onoverbrugbare kloof er gaapt tussen het leven, denken en handelen van de ongebroken, zelfgenoegzame, autonome mens — ook wanneer die zich in een „christelijke” gedaante vertoont! — en het leven, denken en handelen van de mens die zichzelf voor Gods aangezicht als zondig, verdorven en verdoemelijk heeft leren kennen, nu alle heil alleen van Gods genade in Jezus Christus zoekt en in heel zijn levensexistentie beheerst en geleid wil worden door het rotsvaste geloof in het Woord van God. Anders gezegd: Kuyper had in eigen levensgeschiedenis de paulinische prediking omtrent de radikale tegenstelling tussen het leven naar het „vlees” en het leven uit de „Geest”, de tegenstelling tussen „wereld” en „kerk”, leren verstaan. En hij had ontdekt, gezien, doorleden, dat deze tegenstelling het menselijke in al zijn aspecten, sectoren en uitingen beheerst. Hij had er „kennis aan” wat het betekent, wanneer de Schrift de gelovigen toeroept dat zij in alles „geheel anders” zullen zijn dan de mensen van „deze wereld”. Deze levenservaring is de achtergrond van Kuypers spreken over de „antithese”. Zij is voor hem vóór alles een religieuze antithese, die dwars door de mensheid, maar tegelijk ook door iedere gelovige heengaat. Kuypers spreken over de „antithese” wordt door zijn levenservaring beheerst en is zonder die niet te verstaan.

Een ander gevolg van deze „beïnvloeding” is dat Kuyper een diepgaande kennis verwierf van het eenvoudige, gereformeerde, uit de bijbel levende volk, een kennis die tegelijk ook liefde is. Aan de toonaangevende moderne en evenzo aan de ethisch-irenische theologen van zijn tijd was dat volk onbekend. Zij zagen er globaal genomen hooghartig of meewarig op neer. Het was voor hen een enghartige, achterlijke groep van „dweepers” en „fijnen” — de „nachtschool” — die niet met de nieuwe tijd en de nieuwe religieuze inzichten konden meekomen. Voor Kuyper waren ze in Gods hand het middel geweest waardoor hij tot het licht was gekomen. En hij beseftte wat er uit deze volksgroep kon groeien als ze met liefde en begrip geleid werd. Hij is door hen een man van het volk geworden. Groen kon het vanwege zijn afkomst, positie en taal niet bereiken, Kuyper wel. Hij had dat in Beesd geleerd. En omgekeerd, deze eenvoudige gereformeerden beseften met een fijne geloofsintuïtie dat Kuyper een der hunnen was. En door dat alles groeide in hen het grote vertrouwen in Kuyper, dat deze ondanks diens gebreken, en met een steeds groeiende verontrusting daarover, heel zijn leven heeft bezeten.

Een derde ding dat Kuyper van deze „kleine luyden” leerde was dat als het op zaken van geloof, van beginselen aankomt van geen transigeren, geen compromis sprake mag zijn. Speciaal in de omgang met hen kwam Kuyper tot die levenshouding die hij een poos later met deze woorden omschreef: „Zoodra beginselen veld winnen die uw diepste overtuiging tegen zijn, dan is strijd u ten plicht, vrede u tot zonde geworden, en moet ge die beginselen, ten koste van den besten vrede, aantasten, voor vriend en vijands oog ze brandmerkend met al het vuur van uw geloof.”²⁵⁾

²⁵⁾ **Confidentie**, 35.

²⁶⁾ **Idem**, 36.

²⁷⁾ **Idem**, 39.

²⁸⁾ **Idem**, 39-42.

²⁹⁾ **Idem**, 43-45. Tot de „malcontenten” in Beesd behoorde ook de reeds genoemde Pietje Baltus. Prof. W. J. Aalders, de bekende hoogleraar van Groningen, die ook predikant in Beesd is geweest en Pietje Baltus goed gekend heeft vertelde eens, dat deze het met de latere activiteiten van dr Kuyper lang niet in alles eens was, maar nooit twijfelde aan de echtheid van zijn bekering.

³⁰⁾ **Het Modernisme, een fata morgana op christelijk gebied**, Amsterdam, 1871, 7.

Persschouw

dr Buskes over prof. Grosheide

Voor de radio, in een Ikor-uitzending, heeft dr Buskes de onlangs overleden prof. Grosheide herdacht.

Dank zij de vriendelijkheid van dr Buskes ben ik in staat in Opbouw te laten afdrucken wat hij zei.

Een week geleden, op zondag 5 maart, is Professor Frederik Willem Grosheide gestorven in de leeftijd van negentig jaar. Over de laatste jaren van zijn leven lag een voor kinderen moeilijk te verwerken duisternis. Met hem is de laatste van de professoren uit mijn studententijd heengegaan.

Professor Grosheide was een Nieuw-Testamenticus. Een wat stijve en houterige man, maar zijn hart was niet van hout. Een karakteristiek vertegenwoordiger van de Gereformeerde Kerken van de jaren 1917-1924, waarin ik studeerde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam: in hart en nieren gereformeerd. Tegelijkertijd een kunstzinnig man, een trouw bezoeker van het Rijks- en stedelijk Museum en goed op de hoogte van de Europese literatuur. Met een groep studenten besprak hij romans en toneelstukken. Niet enkel een man van de studeerkamer. Hij gaf zich voor het werk van het Nederlands Bijbelgenootschap (vooral voor de bijbelvertaling) en de Zondagschoolvereniging Jachin.

Ik heb een bijzondere reden om hem te gedenken.

In 1924 werd ik dominee op Texel. Twee jaar later kwam ik in moeilijkheden vanwege de besluiten van de synode van Assen. Wij werden gedwongen, instemming met die besluiten te betuigen. Dat wilde zeggen, dat wij het paradijsverhaal van Genesis 3 letterlijk moesten opvatten. De slang had echt, met zintuigelijk waarneembare stem, gesproken en de twee bomen waren echte, zintuigelijk waarneembare, bomen. Het was mij onmogelijk. Ik moest dus wel nee zeggen en heb dat dan ook gedaan. Het betekende, dat ik als dominee in de Gereformeerde kerken werd uitgeschakeld. Wie zo'n kerkelijk conflict nooit heeft meegemaakt, weet niet, hoe een gemeente er door verwoest wordt en mensen er innerlijk aan kapot gaan.

Dat conflict bracht mij in geestelijke nood. Hoe heb ik er in 1926 naar verlangd, dat één van mijn professoren en mijn collega's in die

situatie mij, jong dominee van 26 jaar, geholpen had door een bezoek of een brief. Er kwamen wel brieven, maar vraagt u niet naar de inhoud. In één brief werd mij gezegd: „Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezzen”. Er kwam geen bezoek. En niemand liet iets horen, om mij te helpen.

Er was één uitzondering. Het was professor Grosheide, die mij verzocht hem op Texel te ontvangen. Ik ben naar hem in Amsterdam gegaan. Hij heeft alles op alles gezet, mij voor de Gereformeerde Kerken te behouden. Het bleek onmogelijk. Maar nooit zal ik vergeten, dat en hoe hij met mij als een vader met zijn zoon gesproken heeft, en hoe hij met mij gebeden heeft. Voor dat gesprek en dat gebed ben ik hem mijn leven lang dankbaar gebleven. Het was in al het afschuwelijke, dat ik beleefde, een verkwikking. Daarom was ook zijn gelukwens bij mijn 25-jarig ambtsjubileum in 1949 mij zo welkom, vooral deze éne zin: „De weg, die u de laatste jaren bewandeld hebt, acht ik onjuist, al blijf ik ervan overtuigd, dat u hem bewandeld hebt uit liefde voor de Here Jezus en zijn Kerk”.

Ik heb van professor Grosheide gehouden. Een christen van 18-karaats. Zo kan het toch ook.

Er zijn een paar dingen die ik me van prof. Grosheide scherp herinner.

In de eerste plaats heb ik met prof. Grosheide dezelfde ervaring opgedaan als dr Buskes. In de donkere dagen van de synoden van Utrecht schreef hij ook mij, als enige uit de synodale kring, een hartelijke brief.

En voorts herinner ik mij dat prof. Grosheide met zijn grote gezin eens in mijn geboorteplaats, Doorn, zijn vakantie doorbracht. En al heel gauw was het bekend dat uit het huis dat de professor gehuurd had, dag in dag uit na de maaltijd het psalmgezang door de open ramen over de straat klonk. Men sprak er toen nog algemeen — het is al vele jaren geleden! — met eerbied over.

Ik zou hier nog een zin uit het woord van dr Buskes willen onderstrepen. Het is deze: „Wie zo'n kerkelijk conflict heeft meegemaakt, weet niet, hoe een gemeente er door verwoest en mensen er innerlijk aan kapot gaan.”

Er zijn velen onder onze lezers die zo'n ramp tweemaal hebben doorleden. En ze zullen het met dat woord van dr Buskes volmaakt eens zijn.

Het ergste zijn er evenwel de mensen aan toe die er niet innerlijk aan „kapot” gaan.

En de grootste ramp overkomt een kerk die onrechtvaardig schorst!

Onlangs zei mij een zeer vooraanstaand predikant uit de synodale kerken: Wat de synoden in de jaren veertig hebben aangedurfd is voor onze kerken een **katastrofe** geworden.

C. V.

Adressenboekje

Geref. Kerken 1971

AANVULLINGEN EN WIJZIGINGEN

Onder naamlijst predikanten.

P. DEKKER. Adres: Triangelhof 2, Zaandijk. Tel. 02980-86787.

G. ROUKEMA. Adres: Groen van Prinstererweg 55, Katwijk. Tel. 01718-14309.

Onder kerken.

KATWIJK. G. Roukema, geb. 25 aug. 1923. Pred. te Ede 30 okt. 1949. Katwijk 19 mei 1971. Adres: Groen van Prinstererweg 55, Katwijk. Tel. 01718-14309. Postrek. 950035.

Adres praeses kan vervallen. Opnemen: **LELYSTAD**. 11 febr. 1972. 64 waarvan 30 bel. leden.

Consulent: Ds G. Mul, Roerstraat 36, Dronten. Tel. 03210-2617. Adres Kerkeraad: G. C. Romeyn, Malzwin 35, Lelystad. Tel. 03200-21271. Penningmeester: Th. J. Afman, Fjord 137, Lelystad. Gelden voor de ontwikkeling van het

kerkelijk even in de IJssseemerpolders: Algemene Bank Nederland, Lelystad (gironummer van de Bank 1.555.800) t.n.v. Geref. Kerk (vrijgemaakt) van Lelystad, bankrelatienummer 597220638. Diaconie: H. C. A. Lagrauw, Marderhoek 44, Lelystad. Tel. 03200-21493. Kerkdiensten: P.C. School „t Leerhuis”, Lelystad, als regel 9.00 en 16.30 uur.

ZAANSTREEK-CENTRUM. Predikant Ds P. Dekker, geb. 8 nov. 1938. Pred. te Zaanstreek-Centrum 20 dec. 1970. Adres: Triangelhof 2, Zaandijk. Tel. 02980-86787. Postrek. 1216456. In de bijlagen (C.O.M.A. Contact Orgaan voor Gereformeerde Militairen en Alleenstaanden) moeten de volgende wijzigingen worden aangebracht.

1e. Aan de bestuursleden moet worden toegevoegd: J. Hof te Losser.

2e. Contactadressen in W.-Duitsland: no. 4. C. P. de Goede, enz. dient te vervallen.

Aanvullen met: no. 4. Zr J. A. Roozendaal 4 G.G.W. Napo 897 Utrecht-Veldpost. Particulier adres: Friedrichstrasse 40, 3261 Fuhlen.

Dit contact-adres is voor de basis Hessisch Oldendorf.

no. 6. H. Hidding, Erlenweg 3 OR 2148 Zeven.

Geldt voor de basis Seedorf.

no. 7. P. B. Bouman, legerno. 50.05.20.043 Napo 871, Utrecht. Veldpost.

Geldt voor de basis Höhne. In verband met no. 6 en 7 kan dus de zinsnede: „De vereniging houdt zich aanbevolen, enz.” vervallen.

De redactie ontving...

Punten van belang,

een Staatkundig Gereformeerde visie op actuele beleidsvragen, uitgave van de S.G.P.

Onderling Kontakt,

tweemaandelijks jongerenstudieblad voor gereformeerd zicht op politiek en maatschappij, 1971, nr. 2. Administratie: postbus 8, Moerkapelle

Het gevoel dat geschriften te lang ongelezen op de plank hebben gestaan, zal zich in de regel pas manifesteren, als die geschriften ook inderdaad gelezen worden. Dit gevoel overheerste bij lezing van de twee bovengenoemde brochures. Ze geven namelijk een bijzonder boeiend beeld van de ontwikkeling, die de S.G.P. doormaakt. Althans voor de politiek-geïnteresseerde lezer.

De Staatkundig Gereformeerde Partij staat eigenlijk wat in de schaduw van het Nederlandse politieke bedrijf. Ten dele vindt dit zijn oorzaak in het feit dat deze partij aan weinig beweging onderhevig lijkt te zijn, waardoor de nieuws-gierigheid weinig aandacht aan haar doen en laten besteedt. Al een halve eeuw lang lijkt de partij rustig voort te kabbelen.

Steevast wordt er gehamerd op principiële kwesties als zondagsheiliging, het toenemend bederf der zeden en de gezagsonderminning. De landelijke pers wordt hiermee maar zelden gehaald. De beginselen en de voortdurende herhaling daarvan leken de partij kenmerkend een voldoende bestaansreden. Naar een realisering van de uit deze beginselen voortvloeiende politieke doeleinden scheen nauwelijks worden gestreefd.

De laatste jaren lijkt hierin een kentering te komen en beide brochures vormen indicaties van die kentering. De eerstgenoemde vormt het partijprogramma van de S.G.P. Men zal hierin de principiële, vaak wat wettische, noties zeker niet missen. Toch vindt in de volgens ministerie ingedeelde hoofdstukken een uitwerking van die beginselen plaats in de formulering van concrete beleidslijnen. Het verbaast dan uiteraard niet dat men het woord 'handhaving' regelmatig tegen komt. Maar toch vormt dit partijprogramma een aanwijzing dat de S.G.P. zich meer met de politieke politiek gaat bezig houden. Dit is ook tot uiting gekomen in de initiatiefwet, die door Ir. H. van Rossum in 1967/68 door het parlement werd geloosd. In de tweede brochure vertelt hij daarover in een interview.

Kenmerkend voor de bovenvermelde ont-

wikkeling is ook een artikel van L. J. M. Hage, getiteld Tussen kultuurvlucht en kultuurillusie, waarin bij de vereenzelving van kultuur (en de media die voor de verspreiding ervan zorg dragen) met het ongehoofd signaleert als een mogelijke herleving van de aloude verwerpelijke afwijzing van iedere betekenis van het aardse leven.

Het staatkundig-gereformeerde volksdeel schijnt in beweging te komen. Ook hier zal nu weldra een rechtervleugel zich danig in de wiek geschoten voelen.

Amsterdam.

Herman Amelink

C.O.G.G.

Op de reeds eerder aangekondigde conferentie van het C.O.G.G., te houden op woensdagavond (7 uur) 19 en donderdag 20 april in het Henri Dunanthuis op het terrein van Woudschoten te Zeist, zal niet prof. dr. A. F. N. Lekkerkerker, maar prof. dr. H. Jonker spreken over: Het Getuigenis - evaluatie en achtergronden.

Men gelieve zich zo spoedig mogelijk op te geven bij de secretaris, ds. J. H. Velema, A. Paulownalaan 17, Apeldoorn, tel. 05760-12362.

De kosten bedragen voor de hele conferentie f 31,50.

Drukkerij Steenbergen

BOEKWERKEN

PERIODIEKEN

HANDELSDRUKWERK

★

Slotlaan 220 - Zeist - Tel. 03404-12452

Te koop:

KORTE VERKLARING

z.g.a.n.

Prijs nader overeen te komen.

C. Vollaard, Van Dedemlaan 60, Hasselt (Ov.)

Ons vakantie reisplan 1972

OOSTENRIJK

Alle reizen, ook de kampeerreis naar de Bregenzeralpen, zijn volgeboekt.

Reis/kampeerleider J. Wijnsma, Langgrousterwei 296a, tel. 05192-293

ITALIE

Voor de unieke jongerenreizen naar het Gardameer (Limone) met vele mogelijkheden tot excursies o.a. Venetië en Verona kunnen voor 10 juli en 17 juli d.v. nog enkele namen genoteerd worden.

Duur van de reis 13 dagen. Prijs 495 gld.

Folders op aanvraag.

Inlichtingen Ds S. Wijnsma, Zaan 21, Zwolle. Tel. 05200-32064.

Redactieleden

Ds H. Amelink, Drs H. de Jong, D. W. L. Milo, Prof. C. Veenhof, Ds G. Visee, Drs H. E. S. Woldring.

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.), tel 0 1843 - 232.

Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”

secretaris-penningmeester: W. Kaper, van Lynden van Sandenburglaan 16, Utrecht. Tel. 0 30 - 711450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenbergen, Slotlaan 220, Zeist. Tel. 0 3404 - 12452.

Abonnementprijs

f 15,- per jaar (bij vooruitbetaling) Zeist. Giro 2580477.

Advertentieprijs ... 25 ct per mm.

Familieberichten ... 20 ct per mm.

Gespreksgroep van A.R.-gezinden

Op zaterdag 22 april a.s. open wij onze eerste

LANDELIJKE VERGADERING

te houden.

Gesproken zal worden door prof. dr. A. Troost over het onderwerp:

Is christelijke politiek in deze tijd noodzakelijk en mogelijk?

Leden en sympathisanten, doch ook belangstellenden zijn hartelijk welkom.

Plaats van samenkomst: Nieuw Jaarbeursgebouw te Utrecht, bij het station. Aanvang: 10.30 uur.

De Gespreksgroep van A.R.-gezinden (postbus 351, Amstelveen) wil het positief reformatisch geluid in de politiek versterken. Toetreding als lid/sympathisant door overmaking van f 2,50 of meer op postgiro 141794 t.n.v. prof. dr. A. C. Drogendijk te Amstelveen.

Aangeboden

HEIDELBERGER CATECHISMUS (ingebonden)

WAT IS DE HEMEL? (Schilder)

Tegen elk aannemelijk bod.

Telefoon 03404 - 20018

WAARDHUIZEN (N.-Br.)

Het bestuur van de Kleuterschool met de Bijbel te Waardhuizen en Uitwijk, vraagt met ingang van het nieuwe schooljaar per 14 augustus 1972, voor haar 1-klassige kleuterschool

EEN HOOFDLEIDSTER

Akte B. strekt tot aanbeveling.

Waardhuizen ligt op plm. 12 km afstand van Gorinchem.

Zij die dit jaar examen hopen te doen, kunnen mee solliciteren.

Sollicitaties voor 15 april te richten aan de voorz. H. C. van Arkel, Uitwijksestraat 2 te Uitwijk (N.-Br.). Telefoon 01832-348.